

YANGI ADABIYOT DARSLIKLARIDAGI BERILGAN TOPSHIRIQLARNING AHAMIYATI

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent
davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
O'zbek tili va adabiyoti fakulteti kechki
bo'lim 407-guruh talabasi
Rizaqulova Barchinoy Ziyodulla qizi*

Annotatsiya: Yangi adabiyot darsliklaridagi berilgan topshiriqlarning ahamiyati mazkur sohada ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning savodxonligi va kitob o'qishga muhabbatini shakllantirishda nihoyatda muhim rol o'ynaydi. Darsliklarda berilgan topshiriqlar o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki ijodkorlik, mustaqil fikrlash hamda har bir asar mohiyatini chuqur anglash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: innovatsion ta'lim, ijodiy fikrlash, mustaqil o'rganish, kompetensiyaga asoslangan yondashuv, o'quvchilar faolligi, interfaol metodlar, tanqidiy tafakkur, kommunikativ salohiyat, adabiy tahlil, hayotga moslashtirish.

Bugungi kunda adabiyot bo'yicha yangi darsliklar zamon talablaridan kelib chiqib, innovatsion yondashuvlar asosida yaratilmoqda va bu, o'z navbatida, darsliklardagi topshiriqlarning ham zamonaviyligiga sabab bo'ldi. Topshiriqlarning turlari tobora boyib bormoqda. Ular orasida savol-javob, munozara, matnga asoslangan ijodiy yozuv ishlari, rolli o'yinlar, muloqot ustida ishlash, muammoli savollarga javob topish, jamoaviy hamkorlikda bajariladigan topshiriqlar ham keng o'rin olgan. Bular orqali o'quvchilarda faollik va mustaqil fikrlash ko'nikmalari shakllanadi, o'z fikrini asoslab bera olish, o'z qarashiga ega bo'lish, muloqot madaniyati yuqori darajada tarbiyalanadi. Beriladigan topshiriqlarning mazmunli va qiziqarli bo'lishi yosh kitobxonlarning asardagi asosiy g'oya, obrazlar tizimi, voqealar rivoji, muallif niyati haqida chuqur tafakkur yuritishiga yordam beradi. Har bir darslikdagi har xil turdagi topshiriqlar tahlil qilish, solishtirish, taqqoslash, o'z nuqtai nazarini bildirish, hayotiy misollar keltirish, mustaqil tadqiqot olib borish kabi jihatlar orqali o'quvchilarni faol o'rganishga undaydi. Ayniqsa, ijodiy topshiriqlarning adabiyot darslarida o'ziga xos ahamiyati bor. Masalan, biror asar asosida insho yozish, bayon qilish, asar qahramoni nomidan xat yozish, ro'zg'or hayotiga aloqador misollarni keltirish, o'ylantiruvchi savollarga javob berish — bularning barchasi o'quvchilarning dunyoqarashi va nutq faoliyatini rivojlantiradi [1].

Yangi darsliklar tuzilmasidagi topshiriqlarning yana bir muhim tomoni — bu bolalarda hayotiy ko'nikmalarni mustahkamlashdir. Bu orqali o'quvchilar hayotda

uchraydigan vaziyatlarga mos ravishda mustaqil qaror qabul qilish, o'z oldiga maqsad qo'yib, unga erishishga harakat qilish, voqealarga mustaqil yondashib, real baho bera olish malakalarini egallaydi. Darsliklardagi topshiriqlarning mazmunan boy va hayotiy bo'lishi natijasida o'quvchi uchun adabiy asarlar endi faqat majburiy o'qilishi lozim bo'lgan matn emas, balki shaxsiy qiziqish uyg'otuvchi, hayotiy ahamiyat kasb etuvchi, ongini o'stiruvchi vosita sifatida namoyon bo'ladi. Darslikdagi topshiriqlar yordamida o'quvchilar adabiy asarning zamonaviylik, milliy qadriyatlar, insoniy fazilatlar, hayotiy saboqlar kabi masalalarini o'z tahlilidan o'tkazish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa ularning adabiy bilim doirasini kengaytiribgina qolmay, milliy g'urur, vatanparvarlik, madaniyat va ma'naviyatga hissa qo'shish istagini oshiradi. Topshiriqlar orqali o'quvchilar o'z atrofidagi dunyoni, jamiyat hayotini, insonlar o'rtasidagi munosabatlarni chuqur anglashadi, bu esa ularga shaxsan o'zlariga, oilasi va kelajak hayotiga to'g'ri yo'l tanlashga asos bo'ladi. Darsliklardagi topshiriqlar, birinchidan, nazariy bilimni mustahkamlashga, ikkinchidan, uni amaliyotda qo'llash imkoniyatini yaratadi. Shuningdek, turli kasb va sohalarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan muhim kompetensiyalar — tanqidiy fikrlash, muloqot qilish, mustaqil izlanish, ijodiy yondashuv, jamoa bilan ishlash qobiliyatini uyg'otadi. Ular, shuningdek, har bir o'quvchida o'zi o'rgangan adabiy asarlar asosida voqealarga, ijtimoiy hayotga, jamiyatga o'z munosabatini shakllantiradi. Yangi darsliklarda zamonaviy metod va yondashuvlar orqali tashkil etilgan topshiriqlar o'quvchilarini kuchli raqobatga tayyorlash, ularda yuqori natijalarga intilish, yangi bilimlarni muntazam o'zlashtirib borish va o'z ustida ishlash xususiyatini shakllantiradi. Hozirgi globallashuv va tezkor o'zgaruvchan jamiyat sharoitida har bir bola zamon talablariga munosib, ijodkor, mustaqil fikrlay oladigan, mas'uliyatli shaxs bo'lib voyaga yetishi uchun mazkur topshiriqlarning ahamiyati beqiyosdir [2].

Bundan tashqari, yangi darsliklarda milliy mentalitet, qadriyatlar va urf-odatlarini yoshlar ongiga singdirish, ularni xalqimiz or-nomusi, ezgu fazilatlariga sodiq o'stirish ham asosiy vazifalardan biriga aylangan. Adabiy kitoblarning har bir sahifasi – insonni poklaydigan, ongini boyitadigan, ruhini mustahkamlaydigan manba ekanligini unutmaslik kerak. Yangi darsliklardagi topshiriqlarning har bir detali esa ana shu muqaddas vazifani bajargan holda, bolalar dunyosiga yanada yorqinlik baxsh etadi. Ahamiyatli jihat shundaki, topshiriqlarning ko'p qismi hayotiy maqsadlar, kundalik faoliyat, shaxsiy rivojlanish bilan chambarchas bog'langan. Har bir o'quvchi yoshligidan o'z oldiga maqsad belgilash, bu maqsad sari intilish, biror kasb egasi bo'lish orzusi, jamiyat hayotida faol ishtirok etish kabi tuyg'ularni baralla his qiladi. Bu, o'z o'rnida, darslik nafaqat o'quvchining bilimli inson bo'lib yetishishida, balki ularda to'laqonli, sog'lom va baxtli hayot qurish istagini kuchaytiradi. Shuningdek, yangi adabiyot darsliklarida mustaqil o'qish topshiriqlari, adabiy asarlarga chuqur tahlil, ularni hayot bilan bog'lash, turli asarlardan namunalar keltirish, har xil

savollarga javob topish kabi ishlar uchun ham alohida o‘rin ajratilgan. Bunday topshiriqlar o‘quvchilar uchun adabiyot fanini jonli, qiziqarli va samarali o‘zlashtirish vositasiga aylanadi. Bolalar mustaqil kitob o‘qish, o‘z baxosini berish, tahlil qilish, asar muallifining ifoda etmoqchi bo‘lgan asosiy g‘oyasini anglash, uning o‘z shaxsiy taraqqiyotiga qanday ta’sir ko‘rsatayotganini baholash ko‘nikmalarini egallaydi. Bundan tashqari, yangi darsliklardagi topshiriqlar, asosan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni aks ettiruvchi, axloqiy, ma’naviy, estetik tarbiya masalalarini ham yoritadi. O‘quvchi har bir asarni o‘rganar ekan, u faqatgina voqealarni tahlil qilmaydi, balki jamiyat hayotiga daxldor muammolarni anglaydi, yechimlarini izlashga harakat qiladi. Asar obrazlari, ular hayotidan olingan saboqlar orqali yashash, mehnat qilish, Vatanga sadoqat, ota-onaga hurmat, do‘stlarga sadoqat, yurt tinchligini saqlash, og‘ir damlarda bardam va matonatli bo‘lish, harakat va har qadamini chuqur o‘ylash kabi muhim fazilatlar shakllanadi [3].

Albatta, topshiriqlarning ahamiyatini oshirish uchun o‘qituvchidan ham yuqori malaka, o‘z ishiga bag‘ishlanish, har bir topshiriqni bolalarning qiziqishi va yosh xususiyatiga mos ravishda tashkil eta olish talab etiladi. O‘qituvchi topshiriqlarni sodda, tushunarli, hayotiy misollar bilan boyitilgan tarzda berishi, bolalarni ustoz-o‘quvchi deyiladi, har tomonlama qo‘llab-quvvatlashi, bolalarda o‘qishga, bilishga, izlanishga ishtiyoq uyg‘otishi lozim. Bu hali boshlanishi, har bir topshiriq bolani fikrlashga ochishda kuchli vositaga aylanishi mumkin. Yangi darsliklar har bir o‘quvchiga o‘z salohiyatini ochish, o‘zini anglash, jamiyatda munosib o‘rin egallash, insoniylik fazilatlarini targ‘ib etishda muhim zamin bo‘lib xizmat qiladi. Topshiriqlarning rang-barangligi, zamonaviy yondashuvlar asosida tuzilgani, hayotiy voqealar asosida boyitilgani bugungi o‘quvchilarning ehtiyoj va talablariga to‘liq javob bera oladi. Bu orqali yoshlar faqat bilim emas, balki ong, tafakkur, ma’naviyat, madaniyat va hayotga munosabatni ham o‘rganishadi [4].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, yangi adabiyot darsliklaridagi topshiriqlarning ahamiyati beqiyosdir. Har bir topshiriq bolalarda bilim, tarbiya, ong, tafakkur, savodxonlik va ijodkorlikni shakllantirishga xizmat qilmoqda. Mazkur topshiriqlar yordamida yoshlarimiz mustaqil, ijodiy, tafakkurli, vatanparvar kishi bo‘lib ulg‘ayadi, jamiyat rivojiga o‘z hissasini qo‘shadigan mard va bahodir avlod sifatida voyaga yetadi. Shu sababli, yangi darsliklardagi har bir topshiriqning mazmuni, yondashuvi, natijasi ustida doimiy izlanish, yangilanish, zamon talablarini inobatga olish kerak. Ana shunda faol, zukko, tafakkurli va ongli yoshlarni tarbiyalash birgalikda amalga oshadi va yurtimiz taraqqiyoti uchun asos bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimov, S.H. (2019). “Adabiyot darsliklarida interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligi”. O‘zbekiston Xalq ta’limi, 4(95), 122-129.

2. Boboyeva, M. (2018). “Yangi avlod adabiyot darsliklaridagi tasvirlovii topshiriqlar tahlili”. Til va Adabiyot Ta’limi, 2(72), 98-105.
3. Eshqulov, U. (2017). “Adabiyot darsliklarida zamonaviy metodik yondashuvlar”. Pedagogika va Psixologiya, 3(29), 57-62.
4. G’aniyeva, D. (2020). “Maktab adabiyot darsliklari va o’quvchi mustaqilligi”. Adabiyot va San’at Ta’limi, 2(15), 44-49.
5. Islomova, Z. (2021). “O’quvchilar ijodiy fikrlashini rivojlantirishda yangi darsliklarning roli”. Xalq Ta’limi, 6(144), 83-88.
6. Karimov, A. (2018). “Adabiyot darslaridagi topshiriqlarning o’quvchiga ta’siri”. Ta’lim taraqqiyoti, 1(4), 33-39.
7. Nuralieva, D.A. (2022). “Zamonaviy adabiyot darsliklarida kompetensiyaga asoslangan topshiriqlar”. Ta’lim va Insonparvarlik, 8(2), 77-82.